УДК 656:629.73(477):167.''712''(045)

DOI: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-4-4

Островська І.В.
студентка
Національного авіаційного університету
Радченко О.А.
доцент кафедри маркетингу
Національного авіаційного університету
Моісеєва Н.В.
завідувач лабораторії кафедри маркетингу
Національного авіаційного університету

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ УКРАЇНИ

У статті висвітлено стан ринку авіаційних перевезень в Україні, його ключові проблеми та напрям розвитку. Наведено статистичні дані за останні декілька років та прогнозні показники.

Ключові слова: авіаційні перевезення, вантажні та пасажирські перевезення, пасажиропотік, вантажо-поштопотоки, авіакомпанія, аеропорт.

В статье отражено состояние рынка авиационных перевозок в Украине, его ключевые проблемы и направления развития. Приведены статистические данные за последние несколько лет и прогнозные показатели.

Ключевые слова: авиационные перевозки, грузовые и пассажирские перевозки, пассажиропоток, грузо-почтопотоки, авиакомпания, аэропорт.

Transport is one of the most important components of the economic system of any country, the uninterrupted work of which is a prerequisite for the formation and development of market relations. The airline market has the fastest growth rates from all modes of transport. This is due to increased mobility of the population, the development of national and international tourism, the growth of business activity of enterprises and visa-free regime. In such circumstances, the problem of assessing the state, development prospects and problems of air transportation is actualized. The main objective of the paper is to assess the state of the air transport market in Ukraine, its key issues and directions of development. The article assesses the market for air transportation in Ukraine, namely passenger, freight and mail. Comparison and analysis of statistics over the last few years. The emphasis is on key issues of aviation transportation in Ukraine and priority directions of development are provided. Estimated figures for the end of 2018 and 2030 relative to 2017 are also provided. The problems of the aviation industry are identified, however, to overcome them and create competitive advantages that will contribute to strengthening the position on the world market, increase profitability, attract investment, develop technological base, priority development directions for Ukraine are: creation of international consortia with the participation of leading transnational corporations; organization of joint ventures; long-term cooperation; cross-border mergers and acquisitions; state support. The prospect of aviation industry development is the consolidation of aviation enterprises within the framework of powerful structures, which is typical for aviation complexes of developed countries. In addition, an effective step is to privatize a part of the state aviation complex enterprises in order to increase the profitability and investment and innovation activity of enterprises. Privatization will allow overcoming such disadvantages of government as a monopoly and lack of competitive business conditions, lack of incentives for profit earning, limited funding, misuse of funds. Another priority of development should be the policy of the leading Ukrainian airlines, aimed at integrating domestic and international flights. The practical implementation of the abovementioned measures will enable to ensure the further progressive development of the aviation complex of Ukraine, establish close social and economic interrelations with other countries, expand potential markets for Ukrainian aircraft-building production, ensure the participation of domestic enterprises in the implementation of foreign projects, and take a worthy place in the global competitive environment of air transport services.

Keywords: air transportation, passenger and freight transportation, passenger flow, cargo and mail flows, airline, airport.

Постановка проблеми. Транспорт є одним із найважливіших складників економічної системи будь-якої країни, безперебійна робота якого становить передумови становлення і розвитку ринкових відносин. Ринок авіаперевезень має найшвидші з-поміж всіх видів транспорту темпи зростання. Це зумовлено підвищенням мобільності населення, розвитком національного і міжнародного туризму, зростанням ділової активності підприємств та безвізового режиму. В таких умовах актуалізується проблема оцінки стану, перспектив розвитку та проблем авіаперевезень.

Метою статті є дослідження оцінки стану ринку авіаційних перевезень в Україні, визначення його ключових проблем і напрямів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Авіаційний транспорт є одним із наймолодших видів сполучення. Його перевагами є: швидкість доставки, висока надійність, найкраще збереження вантажу, можливість доставки вантажів у важкодоступні райони, найбільш короткі маршрути перевезень. Недоліками авіаперевезень є: висока собівартість, найвищі тарифи серед інших видів транспорту, висока капіталомісткість, матеріалоємність і енергоємність перевезень, залежність від метеорологічних умов.

Проблемам міжнародних перевезень у сучасній економічній теорії приділяється досить багато уваги, в тому числі питанню розвитку авіаційних перевезень в Україні. Дослідженням проблеми функціонування та розвитку авіаційного комплексу як одного з провідних секторів економіки України займаються такі науковці, як В.П. Горбулін, Ю.Ф. Кулаєв, Ю.Є. Пащенко, В.Г. Герасименко, А.В. Замкова, М.П. Мальська та інші.

Станом на 2018 рік найбільшими аеропортами в Україні є «Бориспіль», «Київ», «Львів», «Одеса», «Харків», «Запоріжжя» «Дніпро», «Чернівці» та інші (табл. 1) [4]. Повітряними воротами України, зокрема її столиці, є Бориспільський аеропорт. Міжнародні повітряні лінії сполучають Україну з країнами Європи, Америки, Азії та Африки.

У 2017 році вітчизняними авіаційними підприємствами забезпечено зростання основних економічних показників діяльності галузі.

Упродовж звітного року на ринку пасажирських та вантажних авіаперевезень здійснювали польоти 32 вітчизняні авіакомпанії, якими виконано 93,0 тис. комерційних рейсів, що забезпечило зростання порівняно з 2016 роком на 17 відсотків [5]. Ще у 2015 році на ринку пасажирських та вантажних перевезень працювали 33 вітчизняні авіакомпанії. За статистичними даними, упродовж року виконано 66,3 тис. комерційних рейсів (за 2014 рік – 74,8 тис.). Кількість перевезених пасажирів скоротилася порівняно з попереднім роком на 2,7% та становила 6302,7 тис. чол. [6]. Спад попиту на авіаперевезення є продовженням негативних тенденцій 2014 року, які сформувалися в результаті нестабільної військово-політичної та економічної ситуації в країні, до яких необхідно додати ще й припинення з 25 жовтня 2015 року повітряного сполучення між Україною та Росією.

За статистичними даними, у 2017 році кількість перевезених пасажирів збільшилася порівняно з попереднім роком на 27,5% та становила 10 555,6 тис. осіб.

На рис. 1. подано індекс зростання (зменшення) обсягів пасажирських перевезень авіа-

Таблиця 1

Найбільші аеропорти України за пасажиропотоком (січень-червень 2017–2018 рр.)

Рейтинг	Аеропорт	Місто	Код (IATA/ICAO)	Пасажиропотік (2017 січень-червень)	Пасажиропотік (2018 січень-червень)
1	Міжнародний аеропорт «Бориспіль»	Київ	KBP/UKBB	4 740 000	6 275 000
2	Міжнародний аеропорт «Київ»	Київ	IEV/UKKK	689 377	925 850
3	Міжнародний аеропорт «Одеса»	Одеса	ODS/UKOO	534 570	714 051
4	Міжнародний аеропорт «Львів» імені Данила Галицького	Львів	LWO/UKLL	431 600	651 500
5	Міжнародний аеропорт «Харків»	Харків	HRK/UKHH	364 100	440 200
6	Міжнародний аеропорт «Запоріжжя»	Запоріжжя	OZH/UKDE	137 710	177 500
7	Міжнародний аеропорт «Чернівці»	Чернівці	CWC/UKLN	20 648	31 532

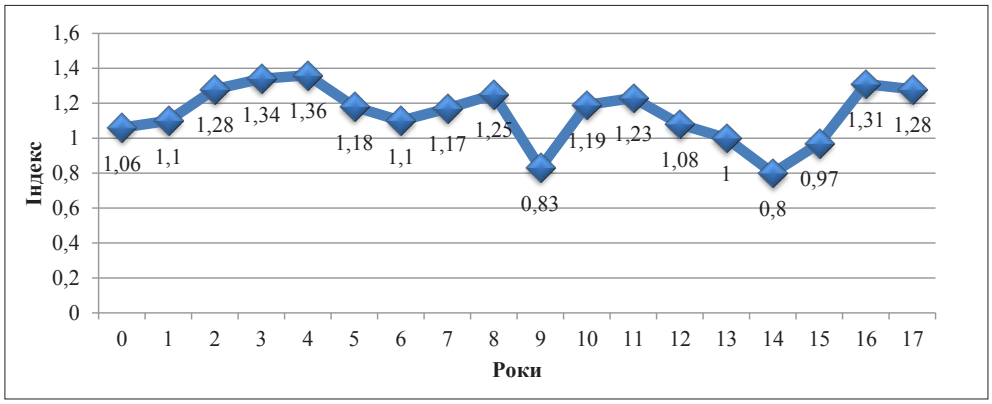

Рис. 1. Індекс зростання (зменшення) обсягів пасажирських перевезень авіаційним транспортом України (2000–2017 рр.)

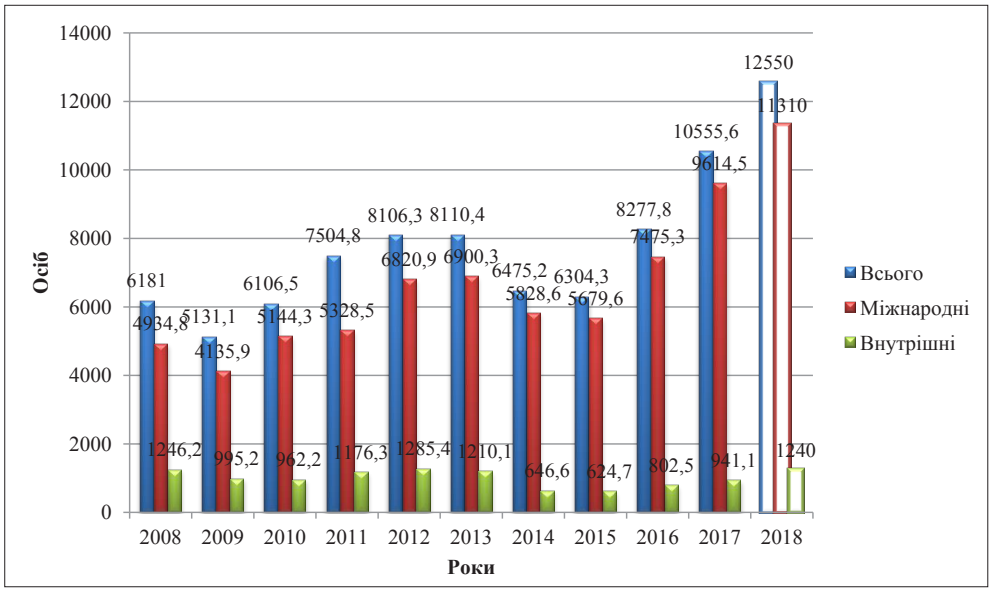

Рис. 2. Динаміка обсягів перевезень пасажирів авіаційним транспортом України, тис. осіб

ційним транспортом України з 2000 року по 2017 рік.

З рис. 2 можна побачити, як змінювався обсяг авіаційних пасажирських перевезень до 2017 року, а також прогноз на кінець 2018 року. Переважну частину пасажирських перевезень у загальному обсязі займають міжнародні перевезення – 9614,5 тис. осіб.

Український ринок пасажирських авіаперевезень за останні роки демонструє високі темпи зростання. За січень-лютий 2018 року обсяги пасажирських перевезень українських авіакомпаній зросли порівняно з відповідним періодом минулого року на 8,8% та становили 1344,4 тис. осіб, у т.ч. міжнародні – на 8,3% та становили 1197,4 тис. осіб.

У 2016 році відбувалося відновлення ринку після спаду, що мав місце у 2014–2015 рр. Якщо за підсумками 2016 року обсяги пасажирських перевезень вітчизняних авіакомпаній перевищили показник «докризового» 2013 року на 2,1% то за 2017 рік – вже на 30,1%.

Протягом 2017 року пасажирські перевезення здійснювали 18 вітчизняних авіакомпаній. За статистичними даними за 2017, рік 93% загальних обсягів пасажирських перевезень здійснено п'ятьма провідними авіаперевізниками. Крім авіакомпанії «Міжнародні авіалінії України» лідерство зберігається за такими компаніями, як «Роза вітрів», «Азур Ейр Україна», «Атласджет Україна» та «Браво» [5].

Авіакомпанією «Роза вітрів» досягнуто зростання обсягів пасажирських перевезень порівняно з попереднім 2016 роком в 2,5 раза, авіакомпаніями «Атласджет Україна» – на 73,8 %, «Браво» – на 49,9%, «Азур Ейр Україна» – на 17,2% та «Міжнародні авіалінії України» – на 16,5% [5].

Позитивна тенденція, що сформувалася в останні два роки, пов'язана насамперед з успішним розвитком сектору міжнародних повітряних перевезень.

Регулярні польоти між Україною та країнами світу впродовж 2017 року здійснювали 10 вітчизняних авіакомпаній до 43 країн світу та 29 іноземних авіакомпаній до 27 країн світу. Серед нових іноземних авіакомпаній: Qatar Airways із Катару, Ernest SpA з Італії та Kish Air з Ірану. Розширювалася географія міжнародних регулярних польотів як вітчизняних, так і іноземних авіаперевізників. У січні-грудні звітного року відповідно до затвердженого розкладу руху розпочато експлуатацію на регулярній основі 20 міжнародних авіаліній, з них 10 міжнародних авіаліній – вітчизняними авіакомпаніями. Українськими авіакомпаніями на міжнародних регулярних рейсах перевезено 5837,5 тис. пас., іноземними – 4975,8 тис. пас. (зростання на 18% та 29,3% відповідно) [3].

Найбільший темп приросту кількості перевезених пасажирів вітчизняними авіакомпаніями спостерігався в такому сегменті ринку авіаперевезень, як міжнародні польоти на нерегулярній основі: 49,2% за звітний рік, 15 українських авіакомпаній перевезли 3777,0 тис. пасажирів. При цьому 85% таких перевезень було здійснено чотирма авіакомпаніями, такими як «Роза вітрів», «Міжнародні авіалінії України», «Азур Ейр Україна», «Браво».

Обсяги перевезень вантажів та пошти у 2017 році зросли на 11,4% та становили 82,8 тис. тонн. Пасажиропотоки через аеропорти України зросли на 27,6% та становили 16 498,9 тис. осіб (табл. 2).

У 2017 році перевезення вантажів та пошти виконували 23 вітчизняні авіакомпанії, більша частина перевезень яких – це перевезення чартерними рейсами в інших державах у межах гуманітарних та миротворчих програм ООН, а також згідно з контрактами та угодами з

Таблиця 2

Показники діяльності аеропортів України у 2015–2017 рр.

Показник	Всього			
	2015	2016	2017	%
Відпр.+ прибуло повітр. суден, одиниць	120664,0	133189,0	159866,0	120,0
у тому числі регулярними рейсами, одиниць	92298,0	101510,0	121413,0	119,6
у тому числі нерегулярними рейсами, одиниць	28366,0	31679,0	38453,0	121,4
Пасажиропотоки, тис. чол.	10695,1	12929,9	16498,9	127,6
у тому числі на регулярних рейсах, тис. чол.	9002,2	10376,2	12646,1	121,9
у тому числі на нерегулярних рейсах, тис чол.	1692,9	2553,7	3852,8	150,9
Вантажо-поштопотоки, тонн	34411,9	42855,4	52334,4	122,1
у тому числі на регулярних рейсах, тонн	31358,3	37865,2	47260,0	124,8
у тому числі на нерегулярних рейсах, тонн	3053,6	4990,2	5074,4	101,7
	Міжнародні			
Відпр.+ прибуло повітр. суден, одиниць	95023,0	104426,0	125571,0	120,2
у тому числі регулярними рейсами, одиниць	74968,0	80459,0	94999,0	118,1
у тому числі нерегулярними рейсами, одиниць	20055,0	23992,0	30572,0	127,4
Пасажиропотоки, тис. чол.	9421,2	11294,5	14591,1	129,2
у тому числі регулярними рейсами, тис.чол.	7773,3	8775,6	10770,3	122,7
у тому числі нерегулярними рейсами, тис.чол.	1647,9	2518,9	3820,8	151,7
Вантажо-поштопотоки, тонн	33709,1	41845,9	51050,5	122,0
у тому числі на регулярних рейсах, тонн	30684,3	36890,6	46007,9	124,7
у тому числі на нерегулярних рейсах, тонн	3024,8	4955,3	5042,6	101,8
	Внутрішні			
Відпр.+ прибуло повітр. суден, одиниць	25641,0	28763,0	34295,0	119,2
у тому числі регулярними рейсами, одиниць	17330,0	21051,0	26414,0	125,5
у тому числі нерегулярними рейсами, одиниць	8311,0	7712,0	7881,0	102,2
Пасажиропотоки, тис. чол.	1273,9	1635,4	1907,8	116,7
у тому числі регулярними рейсами, тис. чол.	1228,9	1600,6	1875,8	117,2
у тому числі нерегулярними рейсами, тис. чол.	45,0	34,8	32,0	92,0
Вантажо-поштопотоки, тонн	702,8	1009,5	1283,9	127,2
у тому числі на регулярних рейсах, тонн	674,0	974,6	1252,1	128,5
у тому числі на нерегулярних рейсах, тонн	28,8	34,9	31,8	91,1

іншими замовниками. Лідери перевезень – АТП ДП «Антонов», авіакомпанії «Міжнародні авіалінії України», «ЗетАвіа», «Максімус Еірлайнс», «Українські вертольоти», «Україна Аероальянс» та «Альфа Ейр». Зазначеними авіапідприємствами у звітному періоді було виконано майже 85% загальних обсягів перевезень вантажів та пошти.

За статистичними даними таблиці 2, кількість відправлених та прибулих повітряних суден становила 159,9 тис., що на 20% перевищує показник 2016 року. Пошто-вантажопотоки збільшилися на 21,9% та становили 52,3 тис. тонн.

Аеропорт «Бориспіль» завдяки запровадженню «хабової» стратегії розвитку, яка передбачає залучення трансферного пасажиропотоку, досягнуто зростання кількості обслуговуваних пасажирів порівняно з минулими роками.

За 2017 рік аеропорти України обслужили 16 498,9 тис. пасажирів, з яких 64% припадає на аеропорт «Бориспіль» (рис. 3).

Основною з ключових проблем українського ринку авіаперевезень вважається його монополізація [1]. Саме вона приводить до встановлення високих цін на послуги авіаперевізників. Тоді як цивільна авіація у Європі є одним із дешевих видів транспорту: вартість квитка варіюється у межах 1–45 євро, в Україні ціни можуть сягати кілька сотень доларів США. Іншим питанням є високі тарифи на надання аеропортами послуг авіакомпаніям, наприклад, проведення навігаційних систем чи повітряний супровід [1]. Сьогодні дешевше, скажімо, злітати зі Львова за кордон (Болгарія, Туреччина), ніж із Києва до Одеси.

Іншою низкою ключових проблем розвитку авіаційної галузі України є:

– зношеність основних фондів;
– дефіцит кваліфікованих кадрів;
– невідповідність технічних можливостей аеропортів сучасним міжнародним вимогам;
– відсутність державної підтримки створення нової техніки й впровадження сучасних технологій;
– відсутність державної програми підтримки розвитку авіатранспортної та авіабудівної систем;
– жорстка податкова політика держави щодо авіаційної галузі;
– недостатній рівень правової бази сертифікації експлуатантів;
– невизначеність умов діяльності та підвищений економічний ризик управління авіакомпаній;
– недостатня модернізація парку повітряних суден;
– велика кількість формальностей під час міжнародних авіаперевезень;
– завантаженість аеропортів та повітряного простору тощо [2].

Для подолання наявних проблем та формування конкурентних переваг, що сприятимуть зміцненню позицій на світовому ринку, збільшенню рентабельності, залученню інвестицій, розвитку технологічної бази, для України пріоритетним напрямами є:

– створення міжнародних консорціумів за участю провідних транснаціональних корпорацій;
– організація спільних підприємств;
– довгострокова кооперація;
– транскордонні злиття і поглинання;

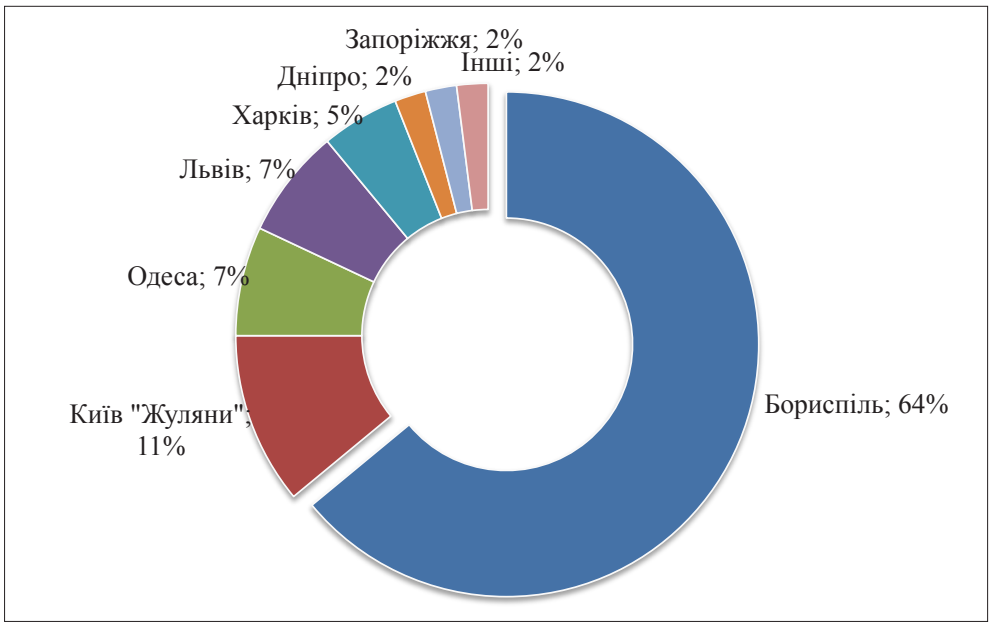

Рис. 3. Питома вага провідних аеропортів України у загальних обсягах пасажирських перевезень через аеропорти України

– державна підтримка.

Перспективою розвитку авіаційної галузі України є консолідація авіаційних підприємств у межах потужних структур, що є характерним для авіаційних комплексів розвинутих країн.

Крім того, ефективним кроком є приватизація частини підприємств державного авіаційного комплексу з метою підвищення прибутковості та інвестиційно-інноваційної активності підприємств. Приватизація дає змогу подолати такі недоліки державного управління, як монополізм та відсутність конкурентних умов бізнесу, відсутність стимулів щодо отримання прибутку, обмеженість фінансування, нецільове використання коштів.

Ще одним пріоритетом розвитку має стати політика провідних українських авіакомпаній, спрямована на інтегрування внутрішніх та міжнародних авіарейсів. Вдале географічне розташування України і наявність міжнародних аеропортів дають можливість освоєння нової відкритої ніші ринку – ринку транзитних пасажирів, що літають між Західною та Східною півкулями, а також з Європи з пересадкою в столиці України.

Практична реалізація вище викладених заходів дасть змогу забезпечити подальший прогресивний розвиток авіаційного комплексу України, налагодити тісні соціальні та економічні взаємозв'язки з іншими країнами, розширити потенційні ринки збуту української авіабудівної продукції, забезпечити участь вітчизняних підприємств у виконанні іноземних проектів та зайняти гідне місце у глобальному конкурентному середовищі авіатранспортних послуг.

За прогнозами, до 2030 року пасажиропотік через аеропорти України зросте в 4,3 разі проти показника 2017 року – до 71,2 млн. із 16,5 млн. осіб. Крім того, до 2030 року очікується зростання частки пасажиропотоку, що перевозиться авіакомпаніями «лоу-кост», до 35% від загального обсягу, а також зменшення мінімальної вартості квитка до 25–30 євро [3]. Зокрема, це сприятиме збільшенню мережі внутрішніх маршрутів утричі, міжнародних – удвічі, а також залученню авіаційного транзитного вантажопотоку через столичні і регіональні аеропорти України.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в цій статті було висвітлено стан ринку авіаційних перевезень в Україні, його ключові проблеми та напрями розвитку.

Оцінивши стан ринку авіаційних перевезень України, можемо сказати, що за останні два роки його показники зросли і надалі будуть продовжувати зростати. До 2030 року прогнозується зростання в 4,3 раза – з 16,5 млн. осіб до 71,2 млн. осіб, також зменшиться вартість ціни на авіаквитки.

Визначили проблеми авіаційної галузі, а для їх подолання та формування конкурентних переваг, що сприятимуть зміцненню позицій на світовому ринку, збільшенню рентабельності, залученню інвестицій, розвитку технологічної бази, для України пріоритетними напрямами розвитку є: створення міжнародних консорціумів за участю провідних транснаціональних корпорацій; організація спільних підприємств; довгострокова кооперація; транскордонні злиття і поглинання; державна підтримка. Перспективою розвитку авіаційної галузі є консолідація авіаційних підприємств у межах потужних структур, що є характерним для авіаційних комплексів розвинутих країн. Крім того, ефективним кроком є приватизація частини підприємств державного авіаційного комплексу з метою підвищення прибутковості та інвестиційно-інноваційної активності підприємств. Приватизація дасть змогу подолати такі недоліки державного управління, як монополізм та відсутність конкурентних умов бізнесу, відсутність стимулів щодо отримання прибутку, обмеженість фінансування, нецільове використання коштів. Ще одним пріоритетом розвитку має стати політика провідних українських авіакомпаній, спрямована на інтегрування внутрішніх та міжнародних авіарейсів.

Практична реалізація вищевикладених заходів дасть змогу забезпечити подальший прогресивний розвиток авіаційного комплексу України, налагодити тісні соціальні та економічні взаємозв'язки з іншими країнами, розширити потенційні ринки збуту української авіабудівної продукції, забезпечити участь вітчизняних підприємств у виконанні іноземних проектів та зайняти гідне місце у глобальному конкурентному середовищі авіатранспортних послуг.

Список використаних джерел:

1. Особливості трансформації світового ринку авіаційних перевезень / С.Ф. Смерічевський, І.Г. Михальченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2015. Вип. 2 (46). С. 29–37.
2. Аналіз та оцінка стану авіаційних перевезень в Україні, їх перспективи розвитку / URL: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=52634
3. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: http://www.mtu.gov.ua/
4. Пасажиропотік аеропортів України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пасажиропотік_аеропортів_України
5. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2017 рік. URL: http://www.avia.gov.ua/
6. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2015 рік. URL: http://www.avia.gov.ua/